

Principii educative în „Catehezele” Sfântului Chiril, Arhiepiscopul Ierusalimului

Pr. Dr. Constantin NACLAD

Învățătura cuprinsă în Sfânta Scriptură este rodul catehizării intense săvârșite de Mântuitorul nostru Iisus Hristos de-a lungul activității Sale pământești. Urmărind scopurile Sale divine, care depășesc viața în lumea văzută și țintesc îndeosebi mântuirea în veșnicia Împărăției lui Dumnezeu, El a întrunit în chip unic și irepetabil toate mijloacele folosite de învățătorii de până atunci cu trăsăturile personalității Fiului lui Dumnezeu. Fiecărui caz în parte i-a atribuit atenția necesară și metodele potrivite pentru a obține rezultatul așteptat. Începând cu Apostolii, care au fost în mod special obiectul catehizării divine, Mântuitorul a urmat un plan, desfășurat în paginile Sfintelor Evanghelii, ce urma să facă din ascultătorii Lui continuatori ai lucrării mântuitoare. Viața Bisericii de mai târziu dovedește din plin că această lucrare s-a săvârșit și se săvârșește fără încetare. Porunca aflată în sfârșitul cărții Sfântului Evanghelist Matei: „Mergând, învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, învățându-le să păzească toate câte v-am poruncit vouă” (Matei 28,19-20) a fost împlinită cu prisosință devenind motto-ul oricărui catehet creștin. Și dacă în desfășurarea acestei lucrări de catehizare, făcută în umbra Bisericii, avem ca Model desăvârșit pe Întemeietorul Ei – Fiul lui Dumnezeu – nu putem să nu ținem seama și de urmașii Lui, apostoli, părinți și scriitori bisericești, care au înțeles și explicat învățătura creștină dezvoltând continuu activitatea catehetică. Iar unul dintre acești urmași și vrednici învățători este Sfântul Chiril, Arhiepiscopul Ierusalimului, fin observator al celor ce se apropiau de Taina Botezului și catehet desăvârșit al secolului IV în cetatea despre care scria Sfântul Ioan Gură de Aur : „Din Ierusalim s-a răspândit vestea cea bună peste fața pământului; de aici a ieșit lumina vie și pătrunzătoare, aici au fost izvoarele adevăratei înțelepciuni”¹.

Secolul IV, supranumit și „de aur”, își datorează aprecierea „distinșilor pedagogi creștini ai Capadociei, Antiohiei și Ierusalimului”². Înainte însă de a ne opri asupra operei Sfântului Chiril al Ierusalimului trebuie să aruncăm o scurtă privire

¹ *Omilie la Ps. XLVII*, cap. I, Migne, P.G. tome LV, col. 217, la Pr. Prof. M. Bulacu, *Probleme de pedagogie catehetică*, în „Studii teologice”, an. II (1950), nr. 3-6, p. 244.

² Pr. Prof. Bulacu Mihail, *Studiu introductiv în Catehetica ortodoxă*, Oradea, 1928, p. 20.

peste istoria începuturilor Cateheticii, pentru a desluși din contextul istoric al rostirii catehezelor valoarea lor pedagogică transmisă prin vremuri celor ce astăzi în biserici săvârșesc același lucru al lui Hristos.

1. Cateheza primelor veacuri creștine

După cum am putut vedea, misiunea de catehizare a apărut înainte de întemeierea văzută a Bisericii în activitatea Mântuitorului Iisus Hristos. Transmiterea orală a învățaturii celei noi a fost miezul vieții Sale pământești până la jertfa mântuitoare de pe cruce. Această lucrare a fost transmisă apostolilor în mod direct, iar ei și-au însușit-o dovedind aceasta încă de la întemeierea Bisericii văzute, prin Sfântul Apostol Petru care rostește într-un fel prima cateheză publică creștină ce rodește cele „trei mii de suflete” (Faptele Apostolilor 2, 41). Acest loc precum și epistolele pauline sunt dovada faptului că în Biserică se practica deja cateheza orală. De ea s-au folosit toți apostolii în misiunea încredințată lor de Mântuitorul. Între ei însă cu precădere se află cel pe care îl numim „apostolul neamurilor”, Sfântul Pavel, care desfășoară o activitate intensă și vastă răspunzând unei chemări speciale pe care i-a adresat-o Dumnezeu în mod deosebit. El alătură cateheza orală celei scrise purtând grija bisericilor pe care le-a întemeiat în diferite cetăți prin epistolele sale. Multe dintre acestea sunt adevărate cateheze ce urmăreau scopul acelor vremuri de misiune apostolică, adică însușirea învățaturii creștine în vederea botezului. Botezul și învățătura erau în chip organic legate. Cei ce primeau botezul nu putea să o facă dacă nu erau instruiți elementar asupra învățaturii creștine. În jurul acestora gravitau scrierile din canonul Scripturii. Iar aceasta pentru că „creștinismul este religie-învățătură, spre deosebire de religiile păgâne, care se epuizau în culte sau formalisme rituale, în mistere și mituri fantastice”³.

Acest învățământ care avea ca obiect cuvântul Domnului era împlinit în vremea apostolică de „*harismatici*”, adică acei creștini care primeau darurile speciale ale Sfântului Duh între care Sfântul Apostol Pavel distinge pe acelea de „apostoli, profeti și învățători” (I Corinteni XVI, 18). Învățătorul sau didascalul contribuia în mod esențial la formarea „omului nou” care, după botez, înainta pe calea faptelor celor bune, descoperită de Hristos către Împărăția lui Dumnezeu. Ei aveau un catehism simplu, dar concentrat al învățaturii creștine bazat pe textul Noului Testament și scrierile Părinților Apostolici. Despre acesta Teodor M. Popescu spune că a fost reconstituit după formula de credință din epistola I Corinteni XV, 3-5: „V-am învățat înainte de toate, așa cum am primit și eu, că Hristos a murit pentru păcatele noastre; că a fost îngropat și a înviat a treia zi, după Scripturi; și că s-a arătat lui Chifa, apoi celor doisprezece”. La acestea s-a adăugat curând învățătura despre învierea morților și judecata viitoare. Pe lângă chestiuni de doctrină, catehismul cuprindea și pe cele de morală, predate după schema celor două căi, instrucțiuni privitoare la Botez, Euharistie și Rugăciunea domnească⁴.

³ Pr. Prof. Dr. Călugăr D., *Catehetica Manual*, București, 1984, p. 23.

⁴ Teodor M. Popescu, *Primii didascoli creștini*, București, 1952, în „Studii Teologice”, an III, nr. 2, p. 140-211.

Pentru completarea imaginii asupra catehizării în veacul apostolic mai putem menționa:

1) *Didahia* sau *Învățătura celor doisprezece apostoli* – o sinteză a materialului necesar instruirii catehumenilor care prezintă în cele trei părți o cateheză morală, una liturgică și o hotărâre disciplinară. Ea folosește cele două căi ale vieții și morții aflate în fața celui chemat la Botez.

2) *Constituțiile apostolice* o colecție de opt cărți din care cunoaștem legătura ce există între cateheză și rugăciune.

3) *Epistola lui Barnaba* prezintă imaginea învățământului verbal din epoca primară. Ea dezvoltă teologia creștină în care îmbină cugetarea paulină cu filosofia religioasă alexandrină.

4) *Păstorul lui Herma*, care are ca scop pregătirea păgânilor pentru intrarea în creștinism⁵.

Primul veac creștin, aflat sub autoritatea apostolică, este pătruns de activitatea acestora, iar desfășurarea catehumenatului stă sub semnul Duhului Sfânt pogorât peste ei, care le-a atribuit daruri speciale, folosite creștinării în masă specifică misiunii lor. Ca instituție, în schimb, temeinic organizată, nu se va cristaliza decât spre mijlocul veacului al doilea când pe de o parte creștinismul se cerea apărat de atacurile păgâne sau iudaice, iar pe de altă parte, celor care îmbrățișau învățătura cea nouă, în vremurile de amenințare și de persecuție, le trebuia o bază puternică pentru a le rezista. Era necesară „o formație launtrică din care să pulseze, în toată vremea, atitudini limpezi și hotărâte, sprijinite pe o cunoaștere temeinică a învățaturii creștine, pe o simțire curată și pe o voință total încreștinată”⁶. Scrierile de acum sunt așadar impregnate de aceste tendințe, deși catehizarea era oarecum populară. Sfântul Iustin Martirul și Filozoful, în *Dialogul cu iudeul Trifon* și în *Apologii* arată, prin comparație, superioritatea învățaturii creștine în fața celei iudaice și păgâne. El afirmă despre existența, în vremea sa, a două categorii de catehumeni deosebiți după simțirea interioară a celor mai înaintați „de a se ruga continuu și de a participa la cultul divin”⁷. Cele trei cărți ale Episcopului Teofil de Antiohia către Autolic (un păgân erudit) sunt o imagine a primelor cateheze adresate intelectualilor vremii. „Scrisoarea către Diognet” prezintă o ierarhizare a celor ce vor să intre în creștinism.

Nivelul academic al învățământului catehetic va fi atins o dată cu înființarea școlilor catehetice care vor dovedi o ținută științifică și o metodă sistematică. Ele datorează renumele celor care au fost, fie întemeietori, fie dascăli distinși care au îmbrăcat învățătura creștină în haina științifică sau filosofică a culturii acelor vremi. Acest lucru a adus satisfacții deosebite academicienilor, ce au putut îmbrățișa astfel creștinismul și afirma superioritatea lui în fața filosofiei păgâne. Unul din centrele care ofereau un cadru favorabil dezvoltării unei asemenea școli a fost Alexandria. Puternic centru cultural, se distinge prin trei dintre marii ei conducători, și anume Panten, Clement Alexandrinul și Origen. Aceștia au întrebuițat metoda

⁵ Pr. Prof. Dr. Călugăr D. *Catehetica*, p. 24.

⁶ *Ibidem*, p. 27.

⁷ Sfântul Iustin Martirul, *Apologia I*, cap. 61 la Călugăr D., *op. cit.*, p. 27.

alegorică în explicarea Sfintei Scripturi. Clement, mai ales prin lucrările sale catehetice; *Pedagogul*, *Protrepticul* și *Stromate* le dezvoltă o întreagă știință a educației creștine. Origen, în lucrarea monumentală *Περὶ Ἀρχῶν* sau *De principiis*, formulează principii catehetice pe baza interpretării alegorice a Sfintei Scripturi. O altă școală care stă în strânsă legătură cu cea din Alexandria prin întemeietorul ei, Origen, este cea din Cezareea Palestinei. Aceasta însă nu a mai putut ajunge la strălucirea celei dintâi. Spre sfârșitul veacului al III-lea, în Antiohia, apare prin strădania unui anume Doroteus, ca o replică la cea din Alexandria, o școală catehetică care avea ca metodă de studiu a Sfintei Scripturi interpretarea literală, istorică, gramaticală. De numele acestei școli se leagă mai ales Sfântul Ioan Gură de Aur. *Omiliile catehetice* ca și *Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur* sunt prețioase lucrări cu caracter catehetic ce au folosit îmbunătățirii vieții creștine celor ce s-au botezat. Ele conțin principii folosite în educația religioasă a copiilor din acea vreme.

Apogeul învățământului catehetic care cuprinde ca într-un corolar ce încununează întreg veacul al patrulea al Bisericii creștine este datorat părinților Capadocieni care au înființat Școala din Capadocia, Sfântului Ioan Gură de Aur de la Școala din Antiohia și Sfântului Chiril al Ierusalimului cu școala pe care o conduce aici.

Cei trei mari Capadocieni, Sfântul Vasile cel Mare, Sfântul Grigorie de Nazianz și Sfântul Grigorie de Nyssa, unitari în ideile susținute, au alcătuit un înalt cod moral creștin, dezvoltat în lucrări de o mare valoare catehetică. Aceste lucrări sunt folosite larg de creștinii ce urmăreau practicarea virtuții în lumina celor două căi descoperite de Sfântul Vasile cel Mare și de Sfântul Grigorie de Nazianz, anume a școlii și a bisericii. Primul dintre ei, Sfântul Vasile cel Mare, în omilia *Către tineri*, în textul *Liturghiei Sfântului Vasile*, ca și în multe dintre omiliile sale, prezintă multe sfaturi și instrucțiuni catehetice care sunt comparabile cu ale Sfântului Chiril al Ierusalimului. Sfântul Grigorie de Nazianz sau Teologul în *Cele 5 cuvântări teologice* rostite contra lui Eunomiu în Constantinopol are și trăsături catehetice. Iar Sfântul Grigorie de Nyssa, în *Marele Cuvânt Catehetic*, realizează un manual folosit mai mult de către cateheți, deoarece prezintă diferite metode de argumentare, precum și ideile și principiile generale care trebuie să fie cuprinse în orice expunere catehetică.

Referitor la Școala din Ierusalim al cărei reprezentant de seamă face obiectul acestei lucrări, Sfântul Chiril al Ierusalimului, nu se știe exact momentul înființării ei și nici întemeietorul. Cum însă de personalitatea și opera acestui corifeu al catehetei creștine se leagă și numele acestei școli, vom începe prin a prezenta câteva date privind viața și personalitatea Sfântului Chiril.

2. Sfântul Chiril, Arhiepiscopul Ierusalimului

a) *Viața*⁸ - Locul de naștere al Sfântului Chiril este considerat Ierusalimul, iar data, anul 313. Foarte de tânăr intră într-o mănăstire a Palestinei sau Ierusalimului,

⁸ Datele privind viața Sfântului Chiril sunt prezentate din *Introducere la Sfântul Chiril al Ierusalimului*, Cateheze, trad. de Pr. D. Fecioru, partea I-II, București, 1943.

fiind hirotonit preot la vârsta de 20 de ani. Peste încă cinci ani, când episcopul Maxim al Ierusalimului moare, Sfântul Chiril îi ia locul devenind la 25 de ani episcop. Foarte curând însă intră în conflict cu mitropolitul Acaciu al Cezareei care era arian și care nu a vrut să accepte hotărârile Sinodului I ecumenic, canonul 7 care dădea întâietate scaunului Ierusalimului față de celelalte mitropolii. Acesta, folosind o acuzație perfidă, anume că ar fi vândut vase și veșminte preotești în timpul unei foamete pentru a ajuta săracii, în anul 357 sau 358 convoacă un sinod și îl condamnă pe Sfântul Chiril care se refugiază în Tarsul Ciliciei la episcopul Silvan. Aici, pentru predica sa, este cinstit și îndrăgit de popor, care îl apără în fața prigonitorilor săi. Peste un an, în 359, sinodul din Seleucia îl repune în scaunul său, dar nu se poate bucura de această revenire întrucât un nou sinod din Constantinopol, din 360, la presiunea lui Acaciu, menține vechea condamnare. Aceasta va fi schimbată doar cu venirea pe tronul Bizanțului a lui Iulian Apos-tatul, în anul 361, care a rechemat pe toți episcopii exilați. Dar în anul 367 este din nou exilat de către împăratul Valent până în anul 378, când se întoarce pe scaunul arhiepiscopiei Ierusalimului, unde stă până la moartea sa, în anul 387. Aceste dese perioade de exil au slăbit mult credința în Ierusalim, datorită episcopilor intruși, precum și infiltrării de erezii în sânul Bisericii. Munca Sfântului Chiril de restau-rare a vieții religioase este dificilă și plină de greutate. El participă la lucrările Sinodului II ecumenic contribuind la redactarea simbolului de credință.

După cum spune sinaxarul din Minei în data de 18 martie, când este pomenit de Biserică, Sfântul Chiril era „mijlociu de statură, palid la față, cu părul lung, puțin cârn, cu fața pătrată, sprâncenele crescute înainte, fălcile acoperite cu păr alb și des, iar barba împărțită în două. La fire semăna a om de țară”⁹.

b) **Personalitatea Sfântului Chiril** – Viața Sfântului Chiril se desfășoară o dată cu veacul de aur al Bisericii creștine. Dacă Sfântul Ioan Gură de Aur strălu-cește ca un diamant în rândul cuvântătorilor de Dumnezeu, dacă Sfântul Vasile cel Mare își are locul de seamă între cei ce au împlinit desăvârșit poruncile lui Hristos, iar Sfântul Grigorie Teologul a căutat să pătrundă sensurile adânci ale teologiei, Sfântul Chiril alături de genul lui, erudiției și măreției operei acestor urmași de seamă ai lui Hristos, măiestria sa de catehet. Catehezele sale, destinate celor ce vor a se uni cu Hristos prin Sfintele Taine, sunt documente prețioase ce păstrează un bogat conținut doctrinar ortodox, dar și principii de educație creștină necesare atât catehumenilor cât și celor ce au primit botezul. Deși a fost acuzat de arianism, viața sa în care a suportat 16 ani de exil din partea arienilor, precum și opera sa sunt mărturii ale staturii sale ortodoxe. Biserica l-a cinstit și îl cinstește ca un apărător al dreptei credințe așezându-l în rândul Sfinților Părinți.

3. Opera catehetică

a) **Privire generală**¹⁰- Cele 23 de cateheze precedate de o procateheză au fost rostite oral, între anii 347-348, pe când Sfântul Chiril era preot. Ele formează un

⁹ Sinaxar din Minee din 18 martie la Pr. D. Fecioru *Introducere*, p. 10.

¹⁰ *Catehezele* în original se găsesc la Migne J.P., *Patrologia Greacă*, tom. XXXIII, col. 331-1128, trad. de Pr. Fecioru D., partea I-II, București, 1943.

ciclu de catehizare complet adresându-se mai întâi celor care se pregătesc să intre în Biserică prin botez (primele 18 cateheze) și terminând cu cei care s-au unit cu Hristos prin Sfintele Taine (ultimele 5 cateheze numite și mistagogice).

Introducerea în tainele învățaturii creștine se face în procateheza care s-a ținut luni, în prima săptămână a Postului Mare a anului 348 sau 350. Următoarele 18 cateheze adresate celor chemați din care primele trei fac referire la pocăința necesară celor ce voiesc a primi botezul, iar următoarele 15 prezintă pe larg simbolul de credință și rugăciunea Tatăl nostru, au fost rostite astfel: primele patru în săptămâna întâi din Postul Mare când s-a ținut procateheza, de la cateheza a cincea până la a noua în săptămâna a treia a Postului Mare, catehezele de la zece la treisprezece de luni până joi în săptămâna a cincea din post, iar de la paisprezece la optsprezece în săptămâna a șaptea din Postul Mare de luni până vineri. În săptămânile celelalte din Postul Mare se făcea explicarea Sfintei Scripturi, iar săptămânile patimilor era rezervată meditațiilor individuale. Timpul când s-au rostit aceste cateheze a fost între ora 6 și 9 dimineața, la Liturgia catehumenilor.

Catehezele mistagogice, care se adresau noilor botezați, au fost ținute în săptămâna luminată de luni până vineri. Ele pătrundeau tainele pe care le-au primit cei ce s-au unit cu Hristos și anume Botezul, Ungerea cu Sfântul Mir și Euharistia¹¹.

Rostirea acestora s-a făcut în cadrul Sfintei Liturghii, în ambianța Duhului Sfânt, ajutat fiind și de locurile sfinte care păstrau vie în memoria ascultătorilor urma lăsată de viața pământească a Mântuitorului Hristos. De aceea, Sfântul Chiril s-a folosit și de bisericile care ilustrau limpede învățăturile expuse, desfășurând primele 19 cateheze în biserica ridicată pe Golgota, iar pe ultimele cinci în biserica Învierii.

Vorbirea a fost liberă, consemnarea făcându-se prin stenografiere. De aceea s-au remarcat „unele repetări și unele versete din Scriptură citate inexact”¹². Aceste imperfecțiuni datorate rostirii orale nu știrbesc cu nimic frumusețea și meritele Sfântului Chiril. El are un stil simplu și direct, adresându-se cu însufletire ascultătorilor. Folosește argumente convingătoare pentru a întări temeinic credința celor chemați la Hristos: „Închipuie-ți că este o clădire catehizarea! Dacă nu vom săpa adânc pământul și nu vom pune temelie, dacă nu vom încheia casa după toată regula, cu legăturile zidirii, ca să nu rămână vreun loc gol și să se strice clădirea, atunci nu-i nici un folos de osteneala de mai înainte. Ci trebuie să punem, după regulă, piatră pe piatră, să cadă muche pe muche, îndepărtând tot ceea ce este nefolositor. Astfel deci trebuie să se zidească o clădire bună. În chip asemănător îți oferim pietrele cunoștinței”¹³. Așa cum însuși mărturisește, construcția este progresivă, urmărind înaintarea în adâncul tainelor învățaturii creștine spre unirea deplină cu Hristos.

¹¹ Pr. Prof. Bulacu M., *Conștiința creștină*, Studiu catehetic despre Catehezele Sfântului Chiril, arhiepiscopul Ierusalimului, București, 1941.

¹² Pr. D. Fecioru, *Introducere la catehezele...*, p. 11.

¹³ Sfântul Chiril al Ierusalimului, *Cateheze*, partea I-II, trad. Pr. D. Fecioru, București, 1943, *Procateheza*, p. 48.

b) *Conținut:*

1. **Procateheza** sau, după denumirea grecească, „prologul catehezelor celui între sfinți Părintelui nostru Chiril, Arhiepiscopul Ierusalimului”. Așa după cum aflăm din titlu, este o prezentare a lucrării ce o va desfășura catehetul. Vorbește de mulțimea învățăturilor care îi așteaptă pe cei ce voiesc a se boteza. Pietrele cunoștinței pe care le vor primi ascultătorii în chip ordonat sunt necesare unei bune construcții duhovnicești. Textul se referă la fericirea ce îi așteaptă pe cei „ce vor fi luminați” (φωτισόμενοι)¹⁴; necesitatea pregătirii pentru primirea Sfințelor Taine; Botezul creștin; despre exorcismele de la Botez; nevoia de a învăța stăruitor; misterul învățaturii creștine; înălțimea tainei Botezului; scopul acestei pregătiri: „Atunci veți primi numele de creștini și puterea lucrurilor dumnezeiești”¹⁵.

2. **Cateheza I** este prezentată de către autor tot ca o „introducere către cei ce vin la botez”¹⁶. Față de ideile cuprinse în procateheză, care se adresează tot celor ce vor a se boteza aceasta se oprește doar la câteva dintre ele. Și anume la cele care subliniază renașterea prin Taina Botezului, oprindu-se mai ales la lupta cu păcatul și roadele cele bune obținute prin har: „Lucrul lui Dumnezeu este deci de a sădi și a uda, iar al tău de a aduce rod”¹⁷.

3. **Cateheza II** – despre pocăință, despre iertarea păcatelor și despre cel potrivit. Aici tratează problema păcatului, originea lui, starea păcătoșului și îndreptarea prin pocăință. Folosește exemple ale Vechiului Testament (Aaron, David, Nabucodonosor), pentru a ilustra iertarea pe care o dă Dumnezeu celor ce se pocăiesc. Îndeamnă pe toți să urmărească aceste exemple ca din dragostea ce izvorăște iertare să se pocăiască fiecare dintre cei ce vin la Botez.

4. **Cateheza III** este intitulată „Despre botez”. Prezintă Taina Botezului pornind de la Ioan care a îndemnat la îndreptare „pentru a găti Calea Domnului” și continuând cu elementele Tainei; apa și Duhul Sfânt despre care aduce din Vechiul și Noul Testament referiri care întregesc măreția acesteia. Vorbește de viața veșnică, pe care o face posibilă întruparea lui Hristos și jertfa Sa. Cel ce se pogoară în apă primește roadele acestei jertfe: „Dacă ai fost împreună sădit cu asemănarea morții Mântuitorului, atunci vei fi învrednicit și învierii”¹⁸.

5. **Cateheza IV** numită „Despre cele zece dogme”. După cum spune el însuși este un „scurt rezumat despre învățăturile absolut necesare” care trebuie cunoscute de fiecare înainte de a trece la simbolul de credință. Acestea se referă la: Dumnezeu Tatăl, Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, nașterea din Fecioară, cruce, îngropare, învierea și înălțarea, judecata viitoare, Sfântul Duh, suflet și trup, la mâncări și îmbrăcăminte, învierea morților, baia botezului, Sfânta Scriptură, căreia îi prezintă și cărțile canonice.

6. **Cateheza V**, „Despre credință”. „Ceea ce se caută de acum înainte – spune el – este ca fiecare din voi să fie găsit credincios, potrivit intimei sale conștiințe”¹⁹.

¹⁴ *Ibidem*, p. 37.

¹⁵ *Ibidem*, p. 52.

¹⁶ *Ibidem*, p. 57.

¹⁷ *Ibidem*, p. 61.

¹⁸ *Ibidem*, p. 98.

¹⁹ *Ibidem*, p. 136.

Vorbește despre credința cea adevărată, credinciosul care trebuie să o împlinească; foloasele credinței „dăruiată de Hristos prin har”, păstrarea ei nestrucată după simbolul de credință pe care l-au primit.

7. *Cateheza VI*, „Despre unitatea lui Dumnezeu”, este, cum singur prezintă în titlu, cateheză la cuvintele „Cred întru unul Dumnezeu”. Laudă măreția Lui și doboară punct cu punct credințele deșarte ale păgânilor care au coborât dumnezeirea între patimile omenesti. Dar nu se oprește numai la păgâni, ci osândește și rătăcirile ereticilor care „au îndrăznit păgânește să înstrăineze pe Dumnezeu de făpturile sale”²⁰. Între ei pomenește pe Simon Magul ca „izvoditorul oricărei erezii”, pe Cerint, Menandru și Carpocrat, ebioniții și Marcion „gura păgânătății”, pe erezia lui Valentin, despre Manes și manihei. Prezintă pe larg istorisirea acestei rătăcirii din urmă sfătuind pe toți creștinii să se ferească și să nu se încreadă în ei decât dacă au aflat „că au făcut mult timp pocăință”.

8. *Cateheza VII*, „Despre Tatăl”. Expune învățătura despre Dumnezeu Tatăl, afirmând raportul dintre Tată și Fiu, precum și cinstirea care I se datorează. Totodată face legătură între cinstirea Tatălui Ceresc și cinstirea creștinilor față de părinți. „Prima virtute a creștinilor – spune – este de a cinsti pe părinți.”²¹

9. *Cateheza VIII* se ocupă în mod special de numirea de „Παντοκράτωρ” a lui Dumnezeu, în înțelesul de Atotputernic. Combate pe ereticii care restrângeau puterea lui Dumnezeu la cer și care socoteau creațiile Lui ca rele fiind osândite prin păcat. Recomandă închinarea către unicul Dumnezeu Atotputernic, asemeni lui Iov.

10. *Cateheza IX* rostită la cuvintele „Făcătorul Cerului și al pământului, văzutele tuturor și nevăzutele”. Din toată creația, prezentată în forma ei văzută, ridică pe ascultător la înălțimea Meșterului nevăzut zicând: „Vezi, omule, pe Meșter! Vezi pe Înteleptul Creator!”²².

11. *Cateheza X* prilejuită de cuvintele „Și întru unul Domn Iisus”, are ca punct central prezentarea Mântuitorului, Fiul lui Dumnezeu, din mărturiile Sfintei Scripturi, dar și din numirile și învățăturile despre El: „Nu trebuie oare să credem în Hristos când este mărturisit de atâția?”²³.

12. *Cateheza XI* continuă prezentarea calității Fiului lui Dumnezeu de Unul născut. Prezintă temeiurile cinstirii Mântuitorului Hristos și raporturile de filiație, dar și de împreună creator al lumii cu Dumnezeu Tatăl. Deși este Fiu al Omului – spune – „Acela la început a făcut pe om din pământ”.

13. *Cateheza XII* a fost rostită la cuvintele: „S-a întrupat și S-a făcut om”. Pe baza mărturiilor scripturistice argumentează, pornind de la cuvintele profetului Isaia din cartea Isaia VII,10 și 13, nașterea din Fecioara Maria a Fiului lui Dumnezeu. Contrazice părerile iudeilor și ale ereticilor elini, care spun că nașterea nu s-a făcut în chip minunat ci natural. „Neîntinată – spune – este nașterea în trup din Fecioară a Unuia-Născut.”²⁴

²⁰ *Ibidem*, p. 161.

²¹ *Ibidem*, p. 199.

²² *Ibidem*, p. 221.

²³ *Ibidem*, p. 245.

²⁴ *Ibidem*, p. 305.

14. *Cateheza XIII* la cuvintele „S-a răstignit și S-a îngropat”. Aduce în fața ascultătorilor patimile și jertfa Mântuitorului făcând referire permanentă la cruce. Mărturiile luate din Sfânta Scriptură vor să întărească încrederea în puterea ei. Totodată îndeamnă a „nu te lăuda cu crucea numai în timp de pace, ci – spune – ai aceeași credință și în timp de persecuție”²⁵. Subliniază rostul patimilor spunând: „Mântuitorul a suferit toate aceste patimi ca să împace prin sângele crucii pe cele din ceruri și pe cele de pe pământ”²⁶.

15. *Cateheza XIV* are ca subiect Învierea și Înălțarea Domnului pornind de la articolele din Simbol care prezintă aceste momente din viața Mântuitorului. Îndeamnă pe ascultători ca întristarea ce i-a cuprins la prezentarea patimii și morții să se schimbe în bucurie: „Să se întoarcă jalea în veselie și plânsul în bucurie!”²⁷. La fel ca în cateheza de mai înainte, aduce mărturii asupra învierii, mai întâi din Sfânta Scriptură și apoi din asemănarea cu cei care în Vechiul Testament L-au preînchipuit: Iona, Ilie etc. Precizează apoi că, după Înălțare, a șezut de-a dreapta Tatălui, acolo unde a fost și înainte, făcând mențiunea „că n-a avut vrednicia șederii de-a dreapta după întruparea Sa, ci Fiul Unul-Născut al lui Dumnezeu, dar Domn al nostru Iisus Hristos, are totdeauna și mai înainte de toți vecii, tronul de-a dreapta Tatălui”²⁸.

16. *Cateheza XV* rostită la articolele ce învață a doua venire a Mântuitorului, Judecata neamurilor și Împărăția fără de sfârșit. Prezentând semnele Parusiei, se oprește asupra lui „Antihrist”, arătând întregul cortegiu de schimbări ce va avea loc. El spune, avertizând că: „Hristos cel adevărat, Fiul Unul-Născut al lui Dumnezeu nu vine de pe pământ”²⁹. Iar despre semnul venirii Lui, pe care nu va îndrăzni niciodată să-l imite puterea potrivnică, spune că este crucea; semn adevărat și caracteristic al lui Hristos.

17. *Cateheza XVI* începe prezentarea învățaturii despre Duhul Sfânt pornind de la cuvintele: „Și întru unul Duhul Sfânt, Mângâietorul”. Subliniază dumnezeirea celei de a treia persoane a Sfintei Treimi, combătând învățăturile eretice pornite împotriva Duhului Sfânt și mai ales pe Manes și manihei despre care spune că a fost „cel din urmă adânc al pierzaniei”. Arată darurile Sfântului Duh ca rod al Sfintei Treimi: „Tatăl dăruiește totul prin Fiul împreună cu Sfântul Duh”³⁰ și lucrarea Lui în Vechiul Testament prin prooroci.

18. *Cateheza XVII* – „Despre Sfântul Duh” (continuare). După cum anunță de la început, continuă prezentarea mărturiilor despre Sfântul Duh, de astă dată făcând referire la Noul Testament și însirându-le pe marginea numirilor ce I se dau. De asemenea, vorbește despre lucrarea Duhului în apostoli și în Biserică, adevărind prin cuvintele: „că Duhul cel Sfânt subzistă și trăiește, grăiește și profetește”³¹. Și

²⁵ *Ibidem*, p. 337.

²⁶ *Ibidem*, p. 349.

²⁷ *Ibidem*, p. 359.

²⁸ *Ibidem*, p. 393.

²⁹ *Ibidem*, p. 407.

³⁰ *Ibidem*, p. 456.

³¹ *Ibidem*, p. 499.

întărind: „Din toate mărturiile scripturistice spuse și din cele cu mult mai multe pe care nu le-am amintit se vede, pentru cei care înțeleg, că puterea Sfântului Duh este enipostatică, binefăcătoare și lucrătoare”³².

19. *Cateheza XVIII* este ultima rostită către cei care vor să se lumineze. Aici prezintă învățăturile despre învierea trupurilor, viața veșnică și despre Biserică. „Nădejdea în înviere – spune – este rădăcina oricărei fapte bune.” Iar pentru Biserică folosește termenul de „εκκλησια” pentru că aceasta „cheamă și strânge la un loc pe toți oamenii”³³. De asemenea, anunță celelalte cateheze pe care le va rosti în Săptămâna Luminată, temele acestora referindu-se mai ales la taina minunată pe care o vor primi la Înviere și felul în care vor trebui să se poarte după aceea.

20. *Cateheza I mistagogică (XIX)* rostită către cei ce sunt „de curând luminați”. Își manifestă nerăbdarea de a deschide învățătura despre taina pentru care s-au pregătit de atât de mult timp și începe prin a lămuri ceea ce s-a făcut în pridvor cu cei luminați, lepădarea de cel rău și unirea cu Hristos. Îndeamnă ca să nu se mai întoarcă cineva la „vechile învoieli cu iadul”. Zice: „O dată ce ai pus mâna pe plug, nu te mai întoarce din nou la faptele cele sărate ale acestei vieți!”³⁴.

21. *Cateheza II mistagogică (XX)* – „Despre botez”. Continuă desfășurarea tainei, subliniind prin textul de la Romani VI, 3-14 realitatea mântuirii celui botezat întemeiată pe realitatea jertfei lui Hristos: „Imitarea este în închipuire, dar mântuirea în realitate”. „Pentru că aici pe Golgota a fost sădită vița cea adevărată, iar noi, prin participarea la botezul morții, am fost sădiți împreună cu el.”³⁵

22. *Cateheza III mistagogică (XXI)* – „Despre ungerea cu sfântul mir”, vorbește de vrednicia numelui de creștin obținut prin botez și confirmat de ungerea cu sfântul mir. Îndeamnă de a se păstra nepătată această ungere care – spune el – „vă va învăța toate”. De asemenea, numește această sfântă ungere „apărare duhovnicească a trupului și mântuire sufletului”³⁶.

23. *Cateheza IV mistagogică (XXII)* – „Despre trupul și sângele lui Hristos”, vorbește de realitatea Tainei ce transformă pâinea și vinul în Trupul și Sângele Mântuitorului Hristos, folosindu-se de textul Sfântului apostol Pavel din Epistola I Corinteni XI, 23-25, precum și din numeroasele prefigurări din Vechiul Testament.

24. *Cateheza V mistagogică (XXIII)*, ultima din acest ciclu catehizator, în care după cum spune, „pune cununa pe zidirea duhovnicească a folosului” celor ce-l ascultă. Trece pe scurt peste toată Sfânta Liturghie, oprindu-se la momentele în care preotul liturghisitor face acele acte ce semnifică curățirea de păcate și păstrarea vieții sfinte și curate, mai ales la rugăciunea „Tatăl nostru”, pe care o tâlcuiește pe larg. Îndeamnă apoi pe cei care au primit Euharistia să păzească această viață, „fără poticnire” pentru ca totdeauna să se împărtășească de aceste „sfântite și duhovnicești taine” cu vrednicie.

³² *Ibidem*, p. 500.

³³ *Ibidem*, p. 526.

³⁴ *Ibidem*, p. 546.

³⁵ *Ibidem*, p. 553.

³⁶ *Ibidem*, p. 559.

Principii educative în cateheze³⁷

Structura completă a catehezelor susținute de Sfântul Chiril, care formează un bloc unitar ce urmărește un singur scop principal, anume acela de a zidi în Hristos pe cei care vor a intra în sânul Bisericii, este asemănată chiar de el cu o clădire, căreia trebuie să i se pună toate pietrele după regulile zidarului pentru a fi durabilă. Dacă Biserica întreagă este Trupul lui Hristos, „fiecare mădular al ei trebuie format după același model, spre a putea zidi armonic întreaga comunitate creștină”³⁸. Sfântul Apostol Pavel scrie către Efeseni că statura lui Hristos este măsura deplină la care trebuie să ajungă fiecare creștin ce tinde spre desăvârșire (Efeseni IV, 13-14). Hristos este și temelia și clădirea de care vorbește Sfântul Chiril, iar fiecare „piatră a cunoștinței” este o nouă cunoștință despre Hristos³⁹. Întrucât botezul se face întru moartea și Învierea lui Hristos, iar pregătirea celor ce se botează folosește acest îndreptar de măsură descoperim că acest principiu hristocentric, al învățământului creștin urmărește ca un fir roșu întreaga construcție catehetică a Sfântului Chiril. Acest lucru este în consonanță cu concepția apostolilor prezentată în Sfânta Scriptură.

a) **Principiul hristocentric.** Mântuitorul Iisus Hristos este inima întregului învățământ al Bisericii ca „Fiu al lui Dumnezeu, ca Dumnezeu-om și ca întruparea celei mai divine desăvârșiri. Nașterea, viața, jertfa, învierea, mărirea cerească, Sfânta Euharistie reprezintă centrul învățământului teologic”⁴⁰. Această trăsătură generală este urmărită în toate catehezele de Sfântul Chiril. Prezența Mântuitorului Hristos este simțită în primul rând în faptul de a fi permanent punctul de referință al expunerii catehetice. Chiar din *Procateheza*, când arată catehizarea ca pe o clădire întemeiată pe aur și argint, după spusele Sfântului Apostol Pavel, ce vorbește de temelia cea bună pusă în Hristos (I Corinteni III, 12-16), se simte această prezență. Apele sunt „purtătoare de Hristos și au bună mireasmă”⁴¹, catehumenii sunt îndemnați să privească înainte cu ochiul minții spre a vedea pe „Fiul Unul-Născut”, deoarece „sunteți – spune – ucenici ai Noului Testament și părtași tainelor lui Hristos”⁴². Când vorbește despre păcat și pocăință, arată pe Iisus Unul-Născut care „înduplecă pe Dumnezeu când se roagă pentru noi”⁴³. Folosește apoi prezența lui Iisus ca Cel care, ca și cum ar fi alături, întărește și certifică cele spuse de catehet: „Cuvântul este îndrăzneț, dar nu-i al meu. Iisus este cel care a hotărât.

³⁷ Formulate după cap. *Principiile didactice ale catehezei*, la Călugăr D., în *Catehetica*, manual, București, 1984, pp. 160-164.

³⁸ Pr. Prof. Bulacu Mihail, *Principiile catehezei și personalitatea catehetului*, în „Studii Teologice”, nr. 7-8, București, 1949.

³⁹ *Procateheza* 11, p. 48. Voi prezenta citatele din Cateheze punând mai întâi Cateheza apoi paragraful și pagina din traducerea făcută de D. Fecioru, de unde am citat până acum.

⁴⁰ Balca N., *Lecții de didactică*, pp. 73-74, la D. Pr. Prof. Dr. Călugăr, *Catehetica*, manual, București, 1984.

⁴¹ *Procateheza*, 15, p. 52.

⁴² *Cateheza I*, 1, p. 57.

⁴³ *Cateheza II*, 10, p. 75.

Iar dovada cuvintelor ia-o din dumnezeiasca Scriptură!⁴⁴. Procedul este des folosit de Sfântul Chiril pentru a crea convingerea în mintea ascultătorilor că Hristos este cel care a întemeiat învățăturile expuse. De asemenea, Mântuitorul nu este invocat numai ca partener în expunere, ci deseori este arătat ca model pentru ascultători, pornind de la taina pentru care se pregăteau și continuând cu viața care îi aștepta după aceea. „Iisus a sfințit botezul când Însuși S-a botezat. – spune el – Iisus nu S-a botezat ca să ia iertare de păcate (căci era fără de păcat) ... S-a botezat ca să dea har dumnezeiesc și vrednicie celor care au să se boteze, ... S-a botezat pentru ca să câpătăm iarăși, prin participare la botez, împreună cu mântuirea, și cinstea.”⁴⁵ Iar modelul pe care îl reclamă Sfântul Chiril în persoana Mântuitorului îl și justifică prin cuvintele: „Dacă însuși Stăpânul întrebuița timpul cu rânduială, oare noi robii se cade să îndrăznim să facem ceva fără de rânduială?”⁴⁶.

Chiar dacă, urmărind articolele Simbolului de credință, temele prezentate sunt diferențiate după punctele de doctrină, Sfântul Chiril face trimitere la Hristos prin intermediul Sfintei Scripturi și prin mijloacele puse la îndemână de obiectul Sfintelor Taine. De asemenea, locul rostirii catehezelor, Ierusalimul Patimilor Domnului, precum și zilele alese din post sunt folosite la întregirea imaginii Mântuitorului ca Cel care este capul tuturor creștinilor adunați în Biserică și de la care și-au primit numele: „Acesta este Iisus Hristos – care a venit arhiereu al bunurilor viitoare. El, din pricina marei dărnicii a Dumnezeirii, ne-a dat nouă tuturor numele Său”⁴⁷.

Cât despre învățătura proprie despre Fiul lui Dumnezeu, Sfântul Chiril rostește limpede toate adevărurile pe care ascultătorii erau datori să și le însușească. Astfel, învață că Dumnezeu-Tatăl a născut pe Fiul din veac, Dumnezeu adevărat. Că a născut Fiul desăvârșit care a primit toată moștenirea⁴⁸. Fiul a primit toate „afectele” firii omenești pentru că S-a întrupat „real” din „Fecioara Maria și de la Duhul Sfânt”. A pățimit de bună voie „lipsit fiind de păcate” și „nu S-a rușinat de cruce, pentru că mântuia lumea”. S-a pogorât la iad ca să fie răscumpărătorul „bunilor propovăduitori”. A înviat cu adevărat a treia zi și „după ce a izbăvit pe oameni de păcate, S-a urcat iarăși la ceruri”, la Tatăl⁴⁹. Și va veni din nou „nu ca să mai fie judecat, ci ca să judece pe judecătorii Lui”⁵⁰ și ca să împărătească peste o împărăție „veșnică, cerească și fără de sfârșit”. Toate aceste învățături sunt prezentate sistematic, nelipsind însă din cuprinsul nici unei cateheze ideea că Hristos este centrul întregii vieți creștine. Idee care, de altfel, după cuvintele Sfântului Apostol Pavel, „Fiți-mi următori, precum și eu sunt următor lui Hristos” (I Corinteni IV, 16), este centrală oricărei activități de catehizare.

⁴⁴ *Cateheza III*, 4, p. 90.

⁴⁵ *Cateheza III*, 11, p. 97.

⁴⁶ *Cateheza III*, 14, p. 99.

⁴⁷ *Cateheza X*, 16, p. 239.

⁴⁸ *Vezi Catehezele XV și XVI*, pp. 399-405 și pp. 434-435.

⁴⁹ *Vezi Catehezele XIII și XIV*, pp. 311-380.

⁵⁰ *Cateheza XV*, 1, p. 397.

b) **Principiul eclesiocentric.** Acest principiu presupune ca toate cunoștințele care se mijlocesc prin cateheză să fie ale Bisericii, legate de spiritul Bisericii, de istoria și prezentul ei. Conform acestuia, în sufletul credinciosului trebuie să se înfiripe dragostea, admirația și respectul pentru Biserică, să se adâncească în conștiință sentimentul de convingere față de adevărul creștin, că numai în Biserică ne mântuim și numai prin Ea putem avea părtășie cu Dumnezeu în fericirea veșnică⁵¹. Pentru Sfântul Chiril, Biserica este „adunarea tuturor credincioșilor”, „εκκλησια”, cea care „cheamă și strânge la un loc pe toți oamenii”⁵². Spațiul acestei adunări este deopotrivă locul desfășurării catehezelor și centrul liturgic, dar și „Trupul nevăzut al lui Hristos” la care se vor alătura prin „afiliere” cei care urmează a fi luminați. Numele special al Bisericii este pentru el cel de „Biserică sobornică, mama noastră a tuturor”⁵³. De asemenea, „mireasa Domnului nostru Iisus Hristos, Unul-Născut, Fiul lui Dumnezeu” și „preînchipuirea și oglindirea Ierusalimului celui de sus care este slobod”. Iar Sfântul Duh este socotit „mare apărător de la Dumnezeu și învățător al Bisericii, mare luptător în locul nostru”⁵⁴. Toate aceste trăsături și multe altele, căci atunci când vorbește despre Biserică Sfântul Chiril precizează că ar trebui „multe ceasuri spre a spune tot ce trebuie spus despre Biserică”, străbat catehezele și caută să formeze în sufletele celor ce ascultă credința cea adevărată și atașamentul față de „adunarea” în care vor intra prin Taina Botezului. Imaginea Bisericii reliefată plastic în fața ascultătorilor are o importanță deosebită în întărirea convingerilor creștine pe care și le însușesc.

c) **Principiul psihologic.** Trecând de cele două principii generale ale învățământului religios intrăm în sublinierea principiilor didactice, educative, care sunt folosite magistral de Sfântul Chiril în catehezele sale. Acest principiu, în formularea lui generală, se referă la faptul de a ține seama în timpul expunerii de starea sufletească a ascultătorilor, de nivelul lor de gândire și simțire precum și de factorii externi: viața, mediul etc., care au o mare însemnătate de ordin psihologic⁵⁵. Pe tot parcursul catehizării, Sfântul Chiril ține seama de aceste date care l-au ajutat să folosească cât se poate de eficient textul pe care trebuia să-l lămurească. La un moment dat, în Cateheza a IV-a, subliniază acest fapt spunând: „Cei care din cei de față au mintea mai înzestrată și care au acum simțurile exercitate spre deosebirea binelui și a răului, aceia să nu se supere dacă aud învățături potrivite pruncilor și principii elementare”⁵⁶. Fin observator al stărilor sufletești, el se folosește de acestea pentru a insinua credința cea vie. Când vorbește despre patimile Mântuitorului, se întristează și induce aceeași stare în mintea ascultătorilor pentru a întări cele spuse, iar când ajunge la Învierea Sa schimbă tonul în veselie: „După cum predica despre răstignirea lui Iisus v-a întristat sufletul vostru, tot astfel să vă veselească pe cei de față binevestirea învierii sale !”⁵⁷.

⁵¹ Călugăr D. Pr. Prof. Dr. *Catehetica*, p. 164.

⁵² *Cateheza XVIII*, 25, p. 527.

⁵³ *Cateheza XVIII*, 26, p. 529.

⁵⁴ *Cateheza XVI*, 19, pp. 452-453.

⁵⁵ Pr. Prof. Dr. Călugăr D., *op. cit.*, p. 160.

⁵⁶ *Cateheza IV*, 3, p. 106.

⁵⁷ *Cateheza XIV*, 1, p. 359.

Tot în sensul acestui principiu trebuie să se țină seama și de dezvoltarea evolutivă a sufletului omenesc, care parcurge într-o ordine firească învățăturile cele mai simple către cele mai complicate și bogate în sensuri, pentru a încheia și a reține noțiuni clare și complete. Iar această parcurgere a fost săvârșită exemplar de Sfântul Chiril. În *Procateheză* el prezintă construcția catehizării asemeni unei opere de zidire a unei clădiri care are reguli foarte clare și precise. Spune el că „dacă însă nu le vei aduna la un loc și nu-ți vei aminti de învățăturile spuse la început și de cele de mai târziu, constructorul zidește clădirea, dar tu vei avea o casă slabă”⁵⁸. O altă comparație ce vine să ilustreze acest principiu al ordinii progresive a învățăturilor este cea a sădirii pomilor: „Dar dacă astăzi se vor neglija învățăturile despre baia renașterii, predate într-o ordine precisă, atunci când se vor mai putea îndrepta? Închipuie-ți că este timpul sădirii pomilor! Dacă nu vom săpa și nu vom adânci pământul la timp potrivit, când mai poate fi sădit bine ceea ce s-a sădit odată prost?”⁵⁹. El pornește de multe ori de la exemple foarte simple, asemănări și comparații fie din Sfânta Scriptură, fie din viața anumitor persoane cunoscute de cei prezenți, pentru a întări un adevăr de credință. Nu expune o învățătură complicată fără a fi sigur că ea va fi însușită de cei care-l ascultă. „De multe ori doream, adevărați și doriți fii ai Bisericii, să vă vorbesc despre aceste duhovnicești și cerești taine. Dar pentru că știam bine că dăm mai multă încredere vederii decât auzului, am așteptat timpul de acum, pentru ca să vă pot conduce cu mai multă ușurință în această livadă mai luminoasă și mai bine miroitoare a raiului, o dată ce ați trăit voi înșivă cele ce vă voi spune.”⁶⁰ Tot în cadrul acestui principiu psihologic, având legătură mai mult cu latura evlaviei, a iubirii de Dumnezeu și a iubirii creștine, Sfântul Chiril folosește rugăciunea și cadrul liturghiei catehumenilor ca să sporească aceste trăiri sufletești, ce dinamizează sufletul. Treptele psihologice, urmărite „metodic și armonic”, se îmbină cu rugăciunea ce formează un potențial care trece în planul activ al acțiunii creștine. În *Cateheza XVII*, unde se tratează despre Sfântul Duh, atinge inima credincioșilor cu un avertisment care pătrunde tocmai acolo unde credința și cunoștințele dobândite se transformă în acțiune. „Totuși, cercetează-ți sufletul, nu arunca mărghăritarele înaintea porcilor. Dacă ești fățarnic, acum oamenii te botează, dar Duhul nu te botează! Dacă te apropii cu credință, oamenii slujesc ritualului văzut, iar Duhul îți dă ceea ce nu se vede. Vii la o mare încercare, la o mare înrolare de ostași, care ține un ceas. Dacă-l vei pierde, răul nu se mai poate îndrepta!”⁶¹ Pune mare preț, deci, pe această trăire psihologică reală și nu formală. Numai în acest fel Taina primită transformă și este dătătoare de har. „Lei atâta har cât poți primi și nu cât spun eu”, spune Sfântul Chiril întărind acest adevăr.

d) **Principiul intuiției.** Intuiția este pentru fiecare dintre noi izvorul cunoștințelor exacte încă din copilărie. Pornind de la exemplele și modelele care ne-au fost puse în fața ochilor de învățători și până la trăirile interioare, emoții

⁵⁸ *Procateheză*, 11, p. 48.

⁵⁹ *Procateheză*, 11, pp. 47-48.

⁶⁰ *Cateheza I mistagogică*, 1, p. 541.

⁶¹ *Cateheza XVII*, 36, pp. 502-503.

deosebite sau fapte ale trecutului am ajuns la alcătuirea unei căi drepte, necesare în viață.

Felul în care aceste exemple sunt puse în fața ochilor fie prin mijloace intuitive (imagini, sunete etc.) fie prin talentul reliefării lor, este decisiv în însușirea cunoștințelor și aplicarea lor. Sfântul Chiril folosește din plin aceste mijloace cu talentul catehetului desăvârșit. În expunerea unor dogme de credință, alcătuiește tablouri vii cu impact deosebit asupra ascultătorilor. Aduce în fața ochilor lor, pe păcătos ca și cum ar fi de față, și invită la exemplificare. Folosește, de asemenea, imagini plastice ale patimilor Mântuitorului pentru a crea starea potrivită momentului prezentat. „Tot ceea ce a făcut Hristos este consemnat în scris. Nu este nimic îndoielnic. Nu este nimic fără mărturie.”⁶²

În primele trei cateheze mistagogice se folosește de ceea ce au trăit efectiv „cei de curând luminați” pentru a transmite adevărurile de credință din Taina Botezului, a Ungerii cu Sfântul Mir și a Euharistiei. „Așadar pentru că trebuie să vă întindem masa învățăturilor mai desăvârșite, haide să vă învățăm bine pe acestea, ca să vă puteți da seama de cele ce s-au făcut cu voi în acea seară a botezului.”⁶³ Iar atunci când combate rătăcirile eretice, alcătuiește un tablou sugestiv al celui rătăcit, pe care îl pune în paralel cu adevărul revelat obținând în acest fel un efect puternic în sufletele celor ce-l ascultă. „Biserica îți vestește aceste lucruri și te învață și se atinge de aceste murdării, ca tu să nu te murdărești.”⁶⁴ Și în sfârșit dacă principiul psihologic de care am vorbit cerea o bună cunoaștere a celor care sunt catehizați, principiul intuiției necesită o bună cunoaștere a obiectului catehizării. Or, Sfântul Chiril arată o erudiție înaltă, o adâncire a adevărilor de credință, precum și o stăpânire deplină a întregului plan catehetic propus la începutul acestui ciclu și a fiecărei teme în parte.

e) **Principiul interesului pedagogic.** Potrivit acestui principiu, în sufletul celui catehizat trebuie să se trezească o sete lăuntrică spre cunoaștere, spre însușirea unor învățături și păstrarea contactului cu acestea pe tot parcursul vieții. Acest lucru se realizează în mai multe moduri și în general acest principiu a fost numit după aceste moduri fie al interesului direct sau nemijlocit, fie interes empiric, indirect, mijlocit, rațional sau speculativ. În adevăratul sens al cuvântului, doar interesul direct sau nemijlocit are însemnătate pentru învățământul catehetic religios. Caracterul creștin care trebuie format și consolidat este lucrul de cel mai mare interes pentru catehet. Celelalte fiind „artificii didactice cu element negativ în educație putând duce la unilateralitate, dacă nu chiar la egoism”⁶⁵ Conform acestei păreri, Sfântul Chiril a căutat în fiecare cateheză ca spre final să trezească acest interes nemijlocit către însușirea adevărului de credință prezentat și transpunerea lui în viața zilnică. „O dată ce ai pus mâna pe plug nu te mai întoarce din nou la faptele cele sărate ale acestei vieți !”⁶⁶ Îndemnuri ca „păstrați aceste

⁶² *Cateheza XIII*, 8, p. 318.

⁶³ *Cateheza I mistagogică*, 1, p. 541.

⁶⁴ *Cateheza VI*, 34, p. 182.

⁶⁵ Pr. Prof. Dr. Călugăr D., *op. cit.*, p. 161.

⁶⁶ *Cateheza I mistagogică*, 8, p. 546.

predanii neîntinate” sau „păziți-vă să nu vă poticniți” se întâlnesc des în cuprinsul catehezelor. Interesul trezit prin chemări calde și îndemnuri puternice reclamă despărțirea de cele lumești pentru unirea cu Hristos în Taină. „Nu te mai interesa deci de lucruri nefolositoare! Caută la înălțime!”⁶⁷. Tot în *Procateheză*, la sfârșit, arată clar că acest interes este și măsura după care cei care ascultă vor și primi ceea ce așteaptă de la catehet: „Datoria mea este de a spune, a ta de a te apuca de lucru, iar a lui Dumnezeu de a desăvârși. Să ne întărim mintea, să ne încordăm sufletul, să ne pregătim inima!”⁶⁸.

f) **Principiul activității.** Acest principiu reclamă, după citatul pe care l-am folosit mai înainte, „a ta de a te apuca de lucru”, datoria celor care sunt catehizați de a împlini întocmai cele ce sunt învățați. Ei trebuie să fie lucrători harnici la zidirea sufletelor lor. Iar aceasta o fac împlinind cele ce îi îndeamnă Sfântul Chiril: „Fii sânguitor la slujbele bisericesti!”⁶⁹.

g) **Principiul învățământului educativ.** Învățământul catehetic, care are ca scop doar însușirea cunoștințelor, poate cultiva intelectul, dar nu oferă dezvoltarea necesară unui caracter creștin. Această acțiune de educație este punctul central al școlii Bisericii. Pe temeiul acestui principiu, cunoștințele dobândite prin catehizare își verifică valoarea după faptele izvorâte din ele. Sfântul Chiril, pentru care cuvintele Mântuitorului Hristos: „Nu tot cel ce-Mi zice Mie: Doamne, Doamne! va intra în împărăția cerurilor, ci cel ce va face voia Tatălui Meu, Care este în ceruri” (Matei VII, 21), sunt bine cunoscute, transmite ascultătorilor săi acest îndemn permanent. El dorește ca ceea ce spune să nu rămână cunoștință seacă, ci să formeze cu adevărat deprinderi și obiceiuri creștinești: „Să nu ne rușinăm deci să mărturisim pe cel răstignit. Fă-ți cu încredere pe frunte cu degetele pecetea și fă cruce în toate acțiunile tale; când mănânci pâine și când bei din pahar; când pleci de acasă și când vii; înainte de a te culca, în timpul somnului și când te trezești; când călătorești și când te odihnești”⁷⁰.

Iată deci, făcând doar o scurtă trecere peste structura catehezelor Sfântului Chiril, descoperim la o primă înfățișare calitatea lor constructivă, instructivă în duh hristocentric și educativă religios-morală. Dorința exprimată inițial de a zidi un suflet nou pe temelia Domnului Iisus Hristos se transformă în realitate pe măsura înaintării pe calea deschisă de catehet. Clădirea despre care vorbește în *Procateheză*, comparându-o cu lucrarea catehizării, despre care spune că trebuie zidită „nu din fân, din trestie sau din paie, ci din aur, din argint și pietre prețioase”⁷¹, adică din virtuțile creștine trăite în deplină credință și sinceritate, după regulile precise ale ziditorului, se distinge până la sfârșit ca o lucrare metodică și în deplină armonie a catehezelor pentru desăvârșirea caracterului creștin. Dogma întemeiată pe textul Sfintei Scripturi este descoperită progresiv ca o taină ce izvorăște

⁶⁷ *Procateheza*, 13, p. 50.

⁶⁸ *Procateheza*, 17, pp. 54-55.

⁶⁹ *Cateheza I*, 6, p. 63.

⁷⁰ *Cateheza XIII*, 36, pp. 351-352.

⁷¹ *Procateheza*, 17, p. 54.

din însăși lucrarea apostolilor. Această taină care este comoara neprețuită a învățaturii revelate nu trebuie dată celor ce nu sunt vrednici a o primi, iar ascultătorii sunt îndemnați să o păstreze neatinsă: „Când deci se rostește cateheza, nu spune nimic celui din afară! Căci taină îți predăm și nădejdea veacului ce va să fie. Păstrează taina pentru cel care te răsplătește!”⁷². Urmărind cu atenție cuprinsul catehezelor Sfântului Chiril putem găsi în fiecare dintre ele accentul pus pe evlavia și sentimentul religios al catehumenului.

Importanța operei catehetice este descoperită însă nu numai de analiza principiilor didactice folosite magistral în ea, ci mai ales privind în ansamblu valoarea teologico-doctrinară expusă într-un mod accesibil, dar adânc în înțelesuri. Pentru orice catehet de astăzi fiecare din cele 24 de cateheze este un punct de referință aflat la îndemână și chiar necesar de cercetat. Chiar dacă aceste cateheze își capătă înțelesul deplin doar atunci când nu sunt despărțite de contextul istoric, locul și timpul în care au fost rostite, structura lor metodică uimește pe orice vorbitor de astăzi. Faptul că spațiul liturgic ce le-a cuprins (liturghia catehumenilor) există până astăzi, însă cu alte conotații, semnifică sensul peren al veșnicei chemări a lui Dumnezeu. Pentru cei de astăzi catehumenatul capătă valențe noi ce se aplică după botez, întrucât lumea creștină, în mare parte înstrăinată de Dumnezeu, dar membră a Bisericii, trebuie să învețe să fie următoare lui Hristos. În acest sens, Sfântul Chiril oferă o abundență de îndemnuri, chemări, sfaturi și chiar porunci spre împlinirea acestui scop, adică transferul din lumea păcatului în Împărăția harului. El îmbie de la început cu „mireasma fericirii” pentru a intra în „oștirea cea sfântă ce propovăduiește Evanghelia” „ca să ajungi fiu al lui Dumnezeu, moștenitor al lui Dumnezeu și împreună moștenitor al lui Hristos”⁷³.

Cu un talent pedagogic deosebit, înflăcărat de Duhul Sfânt, deplin încredințat de adevărul rostit, Sfântul Chiril este model vrednic de urmat pentru fiecare catehet creștin. Urmând îndemnul Sfântului Părinte, zidirea creștinului adevărat în noi și în ceilalți din afară poate căpăta contur și consistență trainică pentru veșnicie: „Dacă învățăm temeinic și avem o viață bună, în această sfântă, sobornică Biserică vom dobândi împărăția cerurilor și vom moșteni *viața veșnică*. În vederea acestui scop ne dăm toate ostenele ca s-o dobândim de la Domnul. Nu-i mic scopul nostru, ci ne sârguim pentru viața veșnică”⁷⁴.

Bibliografie

Sfântul Chiril al Ierusalimului, *Cateheze*, partea I-II, trad. de Pr. D. Fecioru, București, 1943.

Bulacu Mihail, Pr. Prof., *Probleme de pedagogie catehetică*, în „Studii Teologice”, an II (1950), nr. 3-6.

Idem, *Studiu introductiv în Catehetica ortodoxă*, Oradea, 1928.

⁷² *Procateheza*, 12, pp. 48-49.

⁷³ *Cateheza III*, 13-15, pp. 99-100.

⁷⁴ *Cateheza XVIII*, 28, p. 530.

Călugăr D., Pr. Prof. Dr., *Catehetica*, manual, București, 1984.

Popescu Teodor M., *Primii didascali creștini*, București, 1952, în „Studii Teologice”, an III, nr. 2.

Bulacu Mihail, Pr. Prof., *Conștiința creștină*, Studiu catehetic despre Catehezele Sfântului Ciril arhiepiscopul Ierusalimului, București, 1941.

Bulacu Mihail, Pr. Prof., *Principiile catehezei și personalitatea catehetului* în „Studii Teologice”, nr. 7-8, București, 1949.

Patrologie, Manual pentru uzul studenților Institutelor teologice, București, 1956.

Am mai consultat:

Sabău Alexandru Marcel, Drd., *Importanța actuală a „Catehezelor” Sfântului Chiril*, în „Studii Teologice” seria II-a an XXXVI, nr. 1-2, București, 1984

Chițu Viorel, magistrand, *Catehezele Sf. Ciril al Ierusalimului ca izvor pentru istoria cultului creștin*, în „Studii Teologice”, an XIX (1967), nr. 7-8, București

Ciocoiu Aurel, Pr. Magistrand, *Desăvârșirea creștină după Catehezele Sf. Ciril al Ierusalimului*, în „Studii Teologice”, an IX (1957), nr. 3-4, București

Veniamin Micle, Ieromonah, *Principii catehetice în Catehezele Sf. Ciril al Ierusalimului*, în „Mitropolia Ardealului”, an XVII (1972), nr. 3-4.

Educational principles in the *Catecheses* of Saint Cyril, Archbishop of Jerusalem

The author of the theological research „Educational principles in the «Catecheses» of Saint Cyril, Archbishop of Jerusalem”, Rev. Dr. Constantin Naclad, presents the catechetical work of Saint Cyril in the theological continuity of the preaching of the Church. His contribution in the preaching of the Church has to be analysed in the broader context of the mission of the Church along the centuries. The study begins with an insight in the „Catechetical works of the first Christian centuries”, continues with an account of the life of Saint Cyril, a short presentation of each Catechesis and the analysis of the educational principles of his theology.